

לשכור מינקת.

ובית הלל סברי: היא זו ש"נתנה אצבע בין שיניה" במטרה להינשך. כלומר, היא הנודרת, והיא זו שצריכה לשכור מינקת.

ומקשה הגמרא: אם מחלוקתם היא מחלוקת עקרונית, כאשר הבעל מקיים את נדרה של האשה מי הוא האחראי לנדר, האשה הנודרת או הבעל המקיים את הנדר, מדוע נחלקו דוקא במקרה שנדרה הנאה מהנקת בנה? והרי זו מחלוקת עקרונית, בכל נדר שבו אוסרת האשה את עצמה מלהינות לבעלה, וקיים לה בעלה את הנדר.

ואם כן, נפלגו בית שמאי ובית הלל בכתובה בעלמא, וכך יחלקו:

אשה שנדרה מליהנות לבעלה, וקיים לה הבעל:

בית שמאי אומרים: תצא ויתן כתובה. כי הוא זה שנתן אצבע בין שיניה, שהוא האשם בקיום הנדר, ולכן יוציאה בגט ויתן לה כתובתה.

בית הלל אומרים: תצא האשה בלא כתובה, כי היא זו שנתנה אצבע בין שיניה, שהיא האשמה במציאות הנדר, ולכן לא יתן כתובה.

ועוד תיקשי, שמצינו מפורש בברייתא,

שטעמם של בית שמאי אינו מחמת שהיא האחראית למציאות הנדר, אלא משום שזכותה היא לא להניק את בנה, גם במקום שכלל לא נדרה.

דתניא: בית שמאי אומרים: כל אשה אינה מניקה את בנה, אם אינה רוצה להניקו, לפי שאינה משועבדת לבעלה להניק.

אלא מהוורתא [הביאור הברור הוא], דמתניתין — דלא כבית שמאי היא.

שנינו בברייתא: אם היה מכירה, נותן לה שכרה, וכופה ומניקתו:

ודנה הגמרא: עד כמה, בן כמה חדשים יהא א-ט התינוק, שיש לנו לומר שהוא מכירה ואינו רוצה לינוק מאחרת?

אמר רבא אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: בן שלשה חדשים.⁽¹⁾

ושמואל אמר: בן שלשים יום.

ורבי יצחק אמר רבי יוחנן: בן חמשים יום.

אמר רב שימי בר אביי: הלכה כרבי יצחק שאמר משום רבי יוחנן, חמשים יום.

ותמהה הגמרא:

בשלמא רב ורבי יוחנן סברי כל חד וחד —

אבל אם רוצה הוא לינוק מאחרת, אפילו אם הוא בן שנה, אינו כופה אותה. ואם אינו רוצה לינוק מאחרת [היינו שבדקוהו ומצאו שאינו רוצה לינוק מאחרת], אפילו אם הוא קטן בהרבה מזמן זה, כופה הוא אותה ומניקתו מפני הסכנה. הרא"ש.

1. כלומר, קודם זמן זה אפילו הוא נראה כאילו אינו רוצה לינוק מאחרת, תולים אנו שאקראי בעלמא הוא, ולבסוף הוא יונק, ואין צורך בבדיקה אם הוא מכירה. אבל משהגיע לזמן זה, אם אינו רוצה לינוק מאחרת צריך הוא בבדיקה. וכל זה כשרואים אנו שאינו רוצה לינוק מאחרת,

כי חורפיה, לפי חריפותו. יש תינוק שאינו מכיר את אמו רק בשלשה חדשים, ויש תינוק חריף יותר המכיר את אמו כבר בחמשים יום, ונחלקו מה היא השכיחות של הגיל שבו התינוק מכיר את אמו.

אלא לשמואל, האומר שמכיר את אמו כבר בגיל שלשים יום, **כי האי גוונא**, שיכירנה התינוק לאמו כעבור שלשים יום בלבד — **מי משכחת לה?** (2) וכי יש תינוק חריף כל כך להכיר את אמו בשלשים יום, עד שלא יינק מאחרת!?

כי אתא [כאשר בא] **רמי בר יחזקאל** אחיו של רב יהודה, **אמר**: **לא תציתנהו** [אל תקשיבו] **להני כללי דכיל**, לאותם הכללים שכלל יחודה **אחי משמיה דשמואל**, ואמר שתינוק מכיר את אמו בגיל שלשים יום.

אלא **חכי אמר שמואל**: **כל זמן שהתינוק מכירה**, את אמו. ואין שיעור לדבר, אלא בודקים את הכרת התינוק באמו. ואם אנו רואים שמכירה, הרי הבעל כופה את אשתו, ומניקתו. (3)

החיא גרושה דאתאי לקמיה דשמואל [באה לפני שמואל], ולא היתה רוצה להניק את בנה —

אמר ליה שמואל לרב דימי בר יוסף: זיל **בדקה** [צא ובדוק] אם התינוק מכירה.

אזל, הלך רב דימי בר יוסף, **אותבה בדרי**

דינשי [הושיב את אמו של התינוק בשורה של נשים], **ושקליה לברה**, וקמהדר ליה **עלייהו** [לקח את התינוק והעביר אותו לפניו] —

כי מטא, כאשר הגיע עם התינוק **לגבה**, לפני אמו, **הות קא מסוי התינוק לאפה** של אמו [היה התינוק מביט בפניה] —

כבשתנחי לעינה מוניה [כבשה האם את עיניה מן התינוק]!

אמר לה רב דימי בר יוסף: **נטף עיניך! קום, דרי בריך!** [הרימי עיניך, וקומי שאי את בנך], והניקי אותו, לפי שהוא מכירך.

ודנה הגמרא: תינוק שהוא **סומא** — **מנא ידע** [מנין הוא יודע מי אמו שמניקתו]?

אמר רב אשי: מכיר הוא את אמו **בריחא ובטעמא** [בריח של החלב ובטעמו].

תנו רבנן: **יונק תינוק וחולך** [מותר לתינוק לינוק את חלב אמו] **עד עשרים וארבעה חדש** מלידתו.

מכאן ואילך, לאחר עשרים וארבעה חודש, אסור לה להניקו, משום שמאז הרי הוא נחשב כ"יונק שקיץ", כאילו הוא יונק דבר משוקץ, **דברי רבי אליעזר**.

רבי יהושע אומר: יונק תינוק והולך **אפילו ארבע וחמש שנים**. ארבע שנים לבריא,

שהובאו בהערה לעיל, נראה שהכוונה היא, שאם אינו רוצה לינוק מאחרת, אין תולים את הדבר באקראי בעלמא, אלא בודקים אותו, ואם נמצא שהוא מכירה, הרי הוא כופה אותה ומניקתו.

2. כתבו האחרונים שבירושלמי כתוב "שלשה ימים" ולא שלשים יום, ולפי זה מבוארת יותר קושיית הגמרא.

3. נתבאר על פי רש"י. ולפי דברי הרא"ש

וחמש שנים לכחוש. (4)

ורק אם פירש התינוק מאמו, והפסיק לינוק ממנה לאחר עשרים וארבעה חדש, וחזר לינוק, הרי זה כיונק שקץ.

אמר מר: מכאן ואילך — לאחר עשרים וארבעה חודש — כיונק שקץ;

ורמינהי סתירה לדברי הברייתא הללו מדברי ברייתא אחרת:

דתניא במסכת כריתות [כב א]: יכול יהא חלב מהלכי על שתיים [חלב אשה] טמא [אסור]?

ודין הוא שיהא אסור: ומה בהמה טמאה, כגון גמל, שהקלת במגעו, שאין בהמה טמאה מטמאה מחיים אלא רק במותה, (5) בכל זאת החמרת בחלבה, שהוא אסור (6) —

אדם [אשה] שהחמרת במגעו, שהיא מטמאה מחיים כשהיא נדה, אינו דין שתחמיר בחלבו, שיהא חלב האשה אסור —

תלמוד לומר בפרשת איסורי אכילה של בהמות טמאות [ויקרא יא ד]:

“את הגמל, כי מעלה גרה הוא”. הוסיפה

התורה את המילה “הוא”, כדי למעט, ולומר:

רק הוא, הגמל, וכן חלבו, טמא. ואולם, אין חלב מהלכי שתיים טמא אלא טהור. (7)

וממשיכה ואומרת הברייתא:

יכול אוציא מכלל האיסור, רק את החלב של האשה שהוא בלבד לא ייאסר, משום שאינו שוה איסור החלב בכל, שהרי חלב בהמה טהורה מותר הוא —

ואולם, לא אוציא מכלל האיסור את הדם של האדם להתירו, כיון שהוא, איסור דם, שוה בכל, שאפילו דם של בהמה טהורה אסור?

תלמוד לומר [מאותו המקרא] “את הגמל, כי מעלה גרה הוא”.

מלמד יתור המילה “הוא”, למעט, ולומר —

רק הוא הגמל, וכן דמו, טמא. ואולם, אין דם מהלכי שתיים טמא אלא טהור.

וממקרא אחד אנו לומדים על חלב ודם של האדם שהם מותרים. (8)

ואמר על הברייתא הזאת רב ששת: אפילו

רש"י כאן.

6. כדאמרינן בבכורות [ד ב] “גמל גמל” שני פעמים, חד לאסור חלבו. רש"י.

7. מלשון רש"י בד"ה “אין בו”, נראה שבכלל לשון הברייתא שהוא טהור גם מדרבנן, וכמבואר לקמן דאפילו מצות פרישה אין בו.

8. כן פירש רש"י בפירושו הראשון, וכתב על זה

4. תוספות. ומשום שאי אפשר לפרש “ארבע וחמש כדאמרי אינשי ואפילו טובא”, וכפי שהגמרא אומרת בכמה מקומות כיוצא בזה, משום שבהמשך הסוגיא מוכח שארבע וחמש שנים ולא יותר.

5. כן הוא לשון רש"י כאן, ומשמע שהקולא היא שאינה טמאה כבר מחיים כמו שהיא טמאה לאחר מיתה. וברש"י בכריתות כב א פירש, שאין בה זיבות ונידות, ובדוחק יש להעמיס כן בכונת

מצות פרישה מדרבנן אין בו בחלב האדם, ולא בדמו! (9)

פרש הדם מגוף האדם הרי הוא אסור מדרבנן. וכשלא פירש הרי הוא מותר. (11)

והרי היתר זה של הברייתא עומד בסתירה לדברי הברייתא לעיל, שתינוק היונק מאמו מעבר לזמן הקצוב לו, הרי הוא כיונק שקץ?!?

ומשינין: לא קשיא:

הא דקתני בברייתא שחלב אדם מותר, מדובר בכגון דפריש, שפירש כבר החלב מדדי האשה אל הכלי.

הא דחשיב הברייתא לעיל כ"יונק שקץ", מדובר בה בכגון דלא פריש החלב ממנה, כמו תינוק היונק משדי אמו, שבאופן זה אסור חלבה, מדרבנן. (10)

וחלופא – היפוך הדין הוא בדם. שאם

ואילו דם שלא פירש מן האדם, והרי הוא עדיין בין השינים, הרי הוא מוצצו לדם, ובולעו, ואינו חושש משום איסור אכילת דם אדם.

אמר מר בברייתא: רבי יהושע אומר: [יונק תינוק והולך] אפילו ארבע וחמש שנים.

ומקשינן: והתניא: רבי יהושע אומר: אפילו גדל הבן עד שהוא נושא חבילתו על כתיפיו מותר לו להמשיך ולינק מאמו.

התורת כהנים, המוציאה את בשר אדם מאיסור לא תעשה.

ולדעת הרמב"ם, בשר אדם אסור באכילה מחמת איסור עשה, שהרי בפרשת איסורי אכילה [סוף פרשת שמיני] מנה הכתוב את ההיתר של שבע מיני חיה, ואת סימני הבהמה הטהורה, ואמר בהם "זאת הבהמה אשר תאכלו". ומוכח מהכתוב הזה, שכל דבר שהוא חוץ מהם, לא תאכלו. ולא הבא מכלל עשה עשה. ודעת הרמב"ן שהוא מותר בין מן התורה ובין מדרבנן, והר"ן כאן פסק כדברי הרמב"ם.

10. בריטב"א כתב את טעם האיסור משום שהוא נראה כיונק מאבר מן החי [וראה בריטב"א הנדמ"ח בהערה], והרא"ש כתב הטעם משום דאתי לאיחלופי בחלב בהמה טמאה.

11. ביאר רש"י את טעם החילוק, כי אם פירש

הר"ן בשם התוספות, שאין זה תימא ללמוד ממקרא אחד, כי מצינו בכמה מקומות דממעטינן מחד קרא כמה דברים, כדאשכחן במעילה פרק הנהנה [יח ב], דמעט כמה דברים מ"תמעול מעל".

ובפירוש שני פירש רש"י: דם נתמעט מהמילה "זה", שנאמר: "אך את זה לא תאכלו", ללמד את זה לא תאכלו, אבל תאכלו דם מהלכי שתיים.

9. כך מבואר בר"ן בשם הרמב"ן, שדברי רב ששת נאמרו הן על חלב והן על דם של מהלכי שתיים, וכן משמע לפי המבואר בהערה לעיל שהוא נלמד מלשון הברייתא, והרי בחלב ודם כתוב בברייתא את אותו הלשון.

ובדין בשר אדם, האם הוא אסור באכילה, נחלקו הראשונים [הביאם הר"ן כאן והאריך בזה]. עיין בתוס' ד"ה יכול, שהביאו את גרסת

צינור [מרזב] המקלח את מי הגשמים מן הגג, **שעלו בו קשקשין**, קשין ועשבין הסותמים ומעכבים את קילוח המים דרכו, ועל ידי זה המים אינם יורדים דרך המרזב אלא מתפשטים על הגג ודולפים אל הבית שתחתיו –

הרי זה **ממעכין** לקשקשין **ברגלו בצנעא בשבת**, כדי שלא יפריעו למים לקלוח, **ואינו חושש** משום איסור שבת, ואף שעושה בכך מלאכת תיקון.

ומבאר הגמרא: **מאי טעמא** מותר לעשות כן בשבת?

כי **"מתקן בלאחר יד הוא**, על יד שינוי הוא, שהרי ברגלו הוא מתקן זאת, ומדרבנן הוא שאסור, **ובמקום פסידא לא גזרו בה רבנן** איסור.

וגם כאן **אמר רב יוסף**: הלכה כנחום איש גליא!

שינונו כברייא: **פירש** [התינוק מאמן] **לאחר עשרים וארבעה חדש**, וחזר [לינוק], הרי הוא כיונק שקין:

מפרשת הגמרא: **וכמה** זמן הוא שיעור הפרישה שיהא אסור לחזור ולינוק?

אמר פירש רב יהודה בר חביבא **אמר**

ומשינין: **אידי ואידי – חד שיעורא הוא**. הכל שיעור אחד הוא, שבגיל ארבע או חמש מסוגל הוא לישא חבילתו על כתיפיו.

אמר רב יוסף: הלכה כרבי יהושע, שיונק תינוק והולך עד ארבע וחמש שנים.

ומביאה עתה הגמרא עוד שתי מימרות נוספות שפסק רב יוסף הלכה כמותן:

א. **תניא, רבי מרינוס אומר**: **גונח** [מיילל מכאב לבו]⁽¹²⁾ **יונק חלב של עז בשבת** בשביל רפואה.

ומפרשת הגמרא: **מאי טעמא** מותר לעשות כן בשבת?

כי **יונק חלב בפיו הוא בכלל מלאכת "מפרק"**⁽¹³⁾ [שהיא תולדה של מלאכת דש, שהיא אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת] הנעשית **בלאחר יד** [על ידי שינוי], שהרי אין דרך בני אדם לינוק מבהמה בפיהם אלא לחלוב את החלב לכלי ולשתות אותו מהכלי. ומלאכה הנעשית "כלאחר יד" [בשינוי] אינה אסורה בשבת אלא מדרבנן. **ובמקום צערא** [במקום צער של החולה] **לא גזרו רבנן**.

אמר רב יוסף: הלכה כרבי מרינוס!

ב. **תניא**: נחום איש גליא [שם מקום] **אומר**:

פירש, וכגון שיניח פיו על פצעו וימצוץ הדם, הרי זה אסור.

12. ואפילו שאין בו סכנה, תוספות.

13. כל המנתק דבר ממקום שגדל בו, כשהוא תלוש ואינו מחובר, הרי הוא בכלל מלאכת "מפרק", והיא תולדה של מלאכת "דש", שהיא

הדם הרי הוא אסור מדרבנן משום שהוא דומה לדם בהמה ויבואו לומר שדם בהמה הוא אוכל, ואילו דם שבין השיניים הרי זה מוצצו, משום שאין אדם רואהו.

ולפי זה משמע שדוקא דם שבין השיניים מותר, כי אין אדם רואהו, אבל דם אחר שלא

שמואל: שלשה ימים הם שיעור הפרישה, ולאחר שפרש כשיעור זה, וחזר, הרי זה כיונק שקץ.

איכא דאמרי: לא מימרא של רב יהודה בר חביבא משמיה דשמאול היא.

אלא תני רב יהודה בר חביבא ברייתא קמיה דשמואל: שיעור פרישה שלשה ימים.

תנו רבנן: מינקת, שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חודש מלידת בנה, הרי זה לא תתארס ולא תינשא —

ב-ט עד שיעברו עשרים וארבעה חדש, שמא תתעבר, ויעכר חלבה, ותגמול את בנה מינקתו, (1) דברי רבי מאיר.

ורבי יהודה מתיר לאם להינשא בהגיע בנה לשמונה עשר חדש, כי דיו לתינוק שיינק עד הזמן הזה.

אמר רבי נתן בר יוסף:

דברי רבי מאיר, הן הן דברי בית שמאי —

ודברי רבי יהודה, הן הן דברי בית הלל.

שבית שמאי אומרים: יניקת תינוק היא במשך עשרים וארבעה חדש.

ובית הלל אומרים: שמונה עשר חדש.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: אני אפרש! (2)

לדברי האומר, רבי מאיר, עשרים וארבעה חדש צריך התינוק לינוק, הרי זה מותרת לינשא כבר בעשרים ואחד חדש, ואף שצריך לינוק עוד שלשה חדשים, וכדמפרש טעמא ואזיל.

ולדברי האומר, רבי יהודה, המתיר בשמונה עשר חדש לגמול את התינוק — הרי זה מותרת להנשא כבר בחמשה עשר חדש, ואף שצריך לינוק עוד שלשה חדשים.

לפי שאין החלב נעכר, אפילו אם תתעבר, אלא לאחר שלשה חדשים מתחילת העיבור.

אמר עולא: הלכה כרבי יהודה!

ואמר מר עוקבא: לי התיר רבי חנינא לשאת מינקת לאחר חמשה עשר חדש ממות בעלה, והיינו כרבי יהודה, וכפירושו של רבי שמעון בן גמליאל.

אריסיה דאביי אתא לקמיה דאביי [אריסו של אביי בא לפני אביי], **אמר ליה** האריס לאביי:

מזה ליארס אשה מינקת בחמשה עשר חדש מלידת הבן?

אמר ליה אביי: יכול אתה לארס, כי:

חדא: במחלוקת דרבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה. והרי אמר רבי יהודה ששמונה עשר חודש דיו לינק, וכיון שאין

פירוק גרעיני התבואה מקשיה שגדלה בהם. רש"י.

1. ובעלה השני הרי אינו אביו של תינוק שיקנה לו ביצים וחלב במקום חלב האם, רש"י.

2. מינקת שנתגרשה מבעלה והוא עדיין חי ויכול

לקנות לו ביצים וחלב נחלקו בה הראשונים [הביאם הר"ן כאן] אם יכולה היא לינשא, כיון שאף אם תתעבר הרי בעלה כאן שיתן לו ביצים וחלב.

2. כגירסת השאלתות.